

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК
АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я
Науковий журнал

*Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.*

Випуск 1 (93) 2017

Економічні науки
Сільськогосподарські науки
Технічні науки

Миколаїв
2017

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013 р.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказами Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747 та від 16.05.2016 р. №515.

Головний редактор: В.С. Шибанін, д.т.н., проф., академік. НААН

Заступники головного редактора:

І.І. Червен, д.е.н, проф.

І.П. Атаманюк, д.т.н., проф.

В.П. Клочан, к.е.н., доц.

М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.

В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, д.е.н., проф.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шибаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., проф.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; Р. Шаундерер, Dr.sc.Agr. (Німеччина)

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; В.І. Гавриш, д.е.н., проф.; В.Д. Будаєв, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; А.С. Добишев, д.т.н., проф. (Республіка Білорусь).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; А.С. Патрева, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; І.П. Шейко, д.с.-г.н., професор, академік НАН Республіки Білорусь (Республіка Білорусь); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; Л.К. Антипова, д.с.-г.н., проф.; В.І. Січкаєв, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Г.П. Морару, д.с.-г.н. (Молдова)

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 7 від 28.02.2017 р.

Посилання на видання обов'язкові.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 0 (512) 58-05-95, <http://visnyk.mnau.edu.ua>, e-mail: visnyk@mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2017

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ю. В. Ушкаренко, доктор економічних наук, професор
Херсонський національний технічний університет

У статті розглянуто особливості формування і розвитку економічного потенціалу як основи досягнення якісно нового стану підприємства. Формування потенціалу вимагає врахування двох взаємообумовлених аспектів: внутрішніх – здатність підприємства підтримувати необхідні оперативні показники функціонування, а також зовнішніх – можливість забезпечувати перспективи розвитку і високу конкурентоспроможність. На формування економічного потенціалу підприємства впливають цілі і стратегія розвитку, структурні елементи потенціалу і зовнішні фактори.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, формування економічного потенціалу, фактори впливу на економічний потенціал, ефект синергії.

Постановка проблеми. Для сучасних умов розвитку економіки характерним є зростання ролі і значення економічного потенціалу підприємств як одного з визначальних факторів їх адаптації до мінливих умов ринкової економіки, успішного функціонування та сталого розвитку в майбутньому.

Економічний потенціал підприємства є складною, багатогранною, багаторівневою категорією, у зв'язку з чим закономірності його формування, функціонування, використання і розвитку можуть бути розкриті лише на основі комплексного системного дослідження. При цьому, останнє повинно базуватися на сучасному розумінні теорії підприємств як надскладних відкритих соціально-виробничих систем, що функціонують у внутрішньому і зовнішньому середовищах і пов'язаних з ними специфічними відносинами.

Аналіз актуальних досліджень. Економічний потенціал у сучасних наукових дослідженнях розглядається досить часто, але єдиної точки зору щодо визначення сутності даної категорії та процесу його формування практично немає, про що свідчить безліч думок.

Дослідження економічного потенціалу були предметом глибокого і всебічного вивчення і розкривалися у роботах провідних науковців у сфері економіки і теорії управління: В. Н. Авдєєнко, Б. Є. Бачевського, В.П. Зубрицького, Н. С. Краснокутської, Є. В. Лапіна, Р. В. Марушкова, К. Маккнелла, Г. С. Мерзликиної, Б. М. Мочалова, А. Д. Ревуцького, Г.В. Савицької, А. С. Сосненко, О. С Федоніна та інших.

Метою статті є розкриття сутності економічного потенціалу підприємств, особливостей його формування під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ.

Виклад основного матеріалу. Дана категорія в економіці України з'явилася лише з початком трансформації економічних відносин, оскільки за радянських часів цей термін використовувався, як правило, для характеристики економічного потенціалу країни, регіонів, а також галузей народного господарства.

Для визначення особливостей формування економічного потенціалу необхідно насамперед розкрити сутність поняття «економічний потенціал підприємства».

Щодо підприємств економічний потенціал необхідно розглядати як «... можливості внутрішнього і зовнішнього середовища з виробництва та реалізації продукції, що характеризуються наявністю, складом, якістю системно збалансованих на технологічній, інноваційній, інвестиційній, інформаційній та організаційній основі ресурсів виробництва, що дозволяють максимально ефективно реалізовувати певні внутрішні цілі і задовольняти вимоги зовнішнього соціально-економічного середовища .. » [1].

Можна виділити основні риси терміна «економічний потенціал», а саме:

- потенціал є динамічною характеристикою, яка може змінюватися протягом усього життєвого циклу підприємства;
- потенціал – це певний набір ресурсів, використання яких можливе тільки за наявності відповідних умов;
- результатом використання потенціалу є процес забезпечення досягнення підприємством цілей його діяльності;

- мета нарощування потенціалу – це пошук напрямів сталого розвитку підприємства зі збереженням цільових установок для досягнення найкращих можливих результатів [2].

Розкриття сутності поняття економічного потенціалу підприємств не було єдиним і багато в чому відображало радикальні зміни, які відбувалися в економіці країни. Особливості економічного потенціалу підприємства детерміновані змінами стану зовнішнього середовища, що дозволяє виділити ряд наступних етапів:

- етап адміністративно-планової економіки (до 1988 р.);
- етап розвитку кооперативів (1988-1992 рр.);
- етап переходу до ринкової економіки (1992-1995 рр.);
- етап зміцнення основ ринкових відносин (1995-2000 рр.);
- етап оптимізації ринкових відносин (2001-2012 рр.);
- етап посилення глобалізації (після 2012 р.).

Економічний потенціал підприємств характеризується необхідною гнучкістю і адаптивністю до потреб ринку, разом з тим необхідні обґрунтовані і довготривалі заходи для модернізації підприємств [3].

Процес формування будь-чого в загальному вигляді представляє собою послідовність стадій і станів, які надають визначену форму і раціональний тип будови.

Формування економічного потенціалу підприємства як системи є процесом його створення, спрямованої та закономірної зміни, переходу від одного стану до іншого, більш досконалим шляхом використання ресурсів, здібностей і резервів відповідно до поставлених цілей з урахуванням сприятливих можливостей зовнішнього середовища і факторів невизначеності, а також під контролем підсистеми управління [4].

Згідно з принципами синтезуючого підходу економічний потенціал доцільно розглядати як єдність просторово-часових характеристик, які одночасно відображають не тільки властивості, накопичені в процесі становлення системи, а й зумовлюють можливості її функціонування і подальшого розвитку. У такому контексті економічний потенціал підприємства координує три рівні зв'язків і відносин: ті, що відбулися в минулому, ті, що існують в сьогоденні та ті, що орієнтовані на розвиток

в майбутньому. Таким чином, важливо розуміти, що економічний потенціал – це не результат діяльності підприємства тільки за попередній період і не сукупність ресурсів, резервів і умов їх використання в даний момент часу. Економічний потенціал підприємства – це інтегральний показник, що характеризує здатність аналізованої системи до отримання максимально можливого виробничого результату і до досягнення стратегічних цілей, який визначається наявністю сукупності ресурсів і резервів, а також можливостями їх оптимального перетворення і використання з урахуванням синергетичних закономірностей при тих чи інших сценарних варіантах взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

При формуванні потенціалу необхідно враховувати, що він представляє собою складну економічну систему з визначеними властивостями. Із закону цілісності економічної системи випливає, що у результаті взаємодії всіх видів ресурсів, елементів і факторів, які утворюють дану систему, з'являються нові властивості, яких немає у окремих елементів системи [5].

Сукупний економічний потенціал підприємства буде або істотно меншим, або істотно більшим суми складових потенціалів – ефект синергії. Різні поєднання ресурсів, які використовуються підприємством, можуть створити різний рівень можливого потенціалу: від дуже низького до дуже високого. Ефект синергії аналогічний резонансу, тобто різкого зростання або зниження продуктивності. Таким чином, синергія може викликати як різко позитивні, так і різко негативні наслідки.

Позитивна синергія реалізується за рахунок співпадання набору ресурсів та оптимального поєднання їх характеристик. Негативна синергія є результатом абсолютно непрофесійного підходу до управління підприємством. Механізмом його дії є об'єктивний закон теорії організації – закон синергії.

Згідно з формулюванням закону композиції і пропорційності: кожна система прагне набути, створити або зберегти у своїй структурі всі необхідні ресурси (композицію), що знаходяться в заданому співвідношенні чи підпорядкуванні (пропорції).

Для того, щоб отримати синергетичний ефект, необхідна когерентна, узгоджена взаємодія потенціалів підприємства в

часі і просторі. Це означає, що найважливішою умовою досягнення якісно нового стану підприємства є активна взаємодія і взаємозв'язок всіх можливостей, ресурсів, резервів.

У сучасній економіці при створенні відповідних умов може формуватися досить велика кількість синергетичних ефектів, які можна об'єднати в такі групи: синергізм «масштабу», торговий синергізм, операційний синергізм, інвестиційний синергізм, фінансовий синергізм, синергізм менеджменту та інші. При створенні сприятливого середовища, синергетичні ефекти призводять до збільшення прибутку, зниження поточних витрат і потреби в інвестиціях [6].

Слід підкреслити, що ключовим принципом формування економічного потенціалу підприємства є його цільова орієнтація. Залежно від того, яка мета реалізується, необхідні різні комбінації доступних ресурсів і створених резервів, здібностей до їх використання і можливостей, які надає зовнішнє середовище.

Внаслідок високого динамізму зовнішнього середовища цілі підприємства враховують вісім ключових аспектів:

- положення на ринку (конкурентоспроможність);
- інновації (нові товари, ринки, технології, методи управління);
- виробничі цілі (ефективність виробництва);
- ресурси (наявність, забезпеченість);
- прибутковість (здатність підприємства отримувати доходи понад витрат);
- управлінський аспект;
- персонал;
- соціальна відповідальність [7].

З вище перерахованих цілей складається система цілей підприємства, які взаємодіють і взаємопов'язані між собою. Система цілей не є статичною системою, а постійно змінюється в просторі і в часі, динамічно розвивається.

Система цілей підприємства, яке орієнтоване на довгостроковий розвиток, повинна характеризуватися спрямованістю розвитку і використання потенціалу підприємства. Тобто в цілях підприємства повинні відображатися його праг-

нення використовувати можливості, ресурси, резерви для переходу на якісно новий рівень розвитку.

Стратегічні цілі здійснюють безпосередній вплив на систему виробничих ресурсів і резервів підприємства, а вони, в свою чергу, коригують цілі підприємства. Ефективне використання ресурсів і резервів виробництва дозволяє досягати поставлених цілей, тобто отримувати результат, а він впливає на цілі. Отже, структурні складові потенціалу повинні взаємодіяти між собою відповідно до закону системності і прояву ефекту синергії [8]. Крім того, даний підхід забезпечує швидку адаптацію підприємства до постійно мінливих умов ринкової кон'юнктури, іншими словами, в комплексі із системно-синергетичним підходом доцільно застосовувати адаптаційно-орієнтований підхід.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства багато в чому обумовлена правильним формуванням елементів економічного потенціалу. Економічний потенціал підприємства виступає як складна система, що складається з безлічі елементів, які мають різні характеристики [9]. До складу основних функціональних складових економічного потенціалу нами включено: ресурсний, виробничий, організаційно-управлінський, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, маркетинговий потенціали.

На формування економічного потенціалу підприємств впливає, перш за все, збалансованість і пропорційність його елементів. Дефіцит одного елемента тягне за собою незбалансованість кількісних і якісних характеристик ресурсів і, як наслідок, спричиняє зменшення економічного потенціалу підприємства.

Незважаючи на різноманіття інтерпретацій поняття економічний потенціал, одним із ключових факторів, які впливають на формування складових його елементів, є галузева приналежність.

Теорія систем стверджує, що результативність функціонування будь-якої системи залежить від двох груп факторів – внутрішніх (структури системи) та зовнішніх (стану середовища).

До зовнішніх факторів належать ті, які підприємство не зможе змінити, але повинно враховувати, оскільки ці фактори роблять значний вплив на економічний потенціал. Складно визначити, які з них впливають сильніше, оскільки вони здебільшого пов'язані між собою, і зміна одного з факторів може

стати поштовхом для зміни інших. Тим самим в сукупності вони можуть значно впливати на формування і використання економічного потенціалу підприємства.

Внутрішні фактори – це ті чинники, які безпосередньо впливають на економічний потенціал підприємства і залежать від внутрішніх процесів управління. До них належать, перш за все, стратегія підприємства, для реалізації якої формується потенціал, досвід і навички менеджерів, необхідні для виконання визначених планів, принципи організації і ведення бізнесу, якими керуються на підприємстві, моральні якості і амбіції керівників, а також загальноприйняті в рамках підприємства цінності і культура.

Такий розподіл на зовнішні і внутрішні фактори є основою, якою слід керуватися для формування та розвитку економічного потенціалу підприємства.

Формування потенціалу відбувається в рамках простору можливостей ринкового позиціонування і комбінування використання ресурсів, які, в свою чергу, виникають під впливом поля ділової активності з урахуванням особливостей зовнішнього і внутрішнього середовища. Також ми вважаємо, що економічний потенціал відображає не тільки можливості самої системи, що визначені, в першу чергу, сукупністю наявних ресурсів, а і позасистемні потенційні можливості. Це такі зовнішні інтерактивні зв'язки з системами зовнішнього середовища підприємства (постачальники, канали збуту, покупці, споживачі та інші системи зовнішнього оточення). Таким чином, потенціал – це системне утворення, що функціонує в просторі двох вимірів – ресурсного і ринкового, які визначають напрями його формування і відображають основні компоненти його забезпечення. Сумарна взаємопосилююча дія всіх окремих складових потенціалу зумовлює появу синергетичного ефекту.

Враховуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що економічний потенціал – це ступінь можливостей підприємства включатися в постійно мінливі зовнішні умови середовища з наявними на даний момент організаційно-економічними, матеріально-технічними і трудовими ресурсами.

Результатом формування і розвитку економічного потенціалу повинен стати якісно новий стан підприємства, який створить нові передумови і можливості, ресурси, резерви, що є підґрунтям в свою чергу для наступного синергетичного ефекту. А він забезпечить перехід в якісно новий стан підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Необхідність забезпечення умов для розвитку підприємств висуває вимоги цілеспрямованого формування їх економічного потенціалу, величина якого не є детермінованою ні в часі, ні в просторі. Зі зміною стану підприємства відбувається трансформація його потенціалу, ускладнюється його структура, відбувається переорієнтація векторів його формування та реалізації.

Метою формування економічного потенціалу є отримання раціональної структури його будови, що враховує логічні взаємозв'язки і взаємодію з факторами внутрішнього і зовнішнього середовища.

На формування економічного потенціалу впливають такі фактори, як цілі і стратегія розвитку, структурні елементи потенціалу та зовнішні умови. Внутрішні фактори пов'язані з галузевою специфікою і характеризують переважно технологічні та організаційні особливості виробництва. Зовнішній вплив на формування потенціалу підприємства здійснюють політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні і юридичні фактори.

Список використаних джерел:

1. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.
2. Сосненко Л. С. Анализ экономического потенциала действующего предприятия : монография / Л. С. Сосненко. – М. : Экономическая литература, 2003. – 208 с.
3. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : Навчальний посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.
4. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
5. Ефименко А. Г. Особенности формирования экономического потенциала предприятий / А. Г. Ефименко, Е. В. Волкова // Научные труды Белорусского государственного экономического университета – 2015. — Вып. 8. – С. 110-115.
6. Солошенко Р. В. Систематизация синергетических эффектов в экономике / Р. В. Солошенко // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2014. – № 1. – С. 15-18.
7. Бытко Л. Н. Определение принципов механизма стратегического управления устойчивым развитием предприятия / Бытко Л. Н. // Формирование инновационной

системы экономики и образования в условиях глобализации: Материалы международной научно-практической конференции. Воронеж, 2008. Часть 3. С. 12 -14.

8. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

9. Ульянченко О. В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері: монографія / О. В. Ульянченко. – Харків : ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2006. – 357 с.

Ю. В. Ушкаренко. Особенности формирования экономического потенциала предприятий в современных условиях.

В статье рассмотрены особенности формирования и развития экономического потенциала как основы достижения качественно нового состояния предприятия. Формирование потенциала требует учета двух взаимообусловленных аспектов: внутренних – способность предприятия поддерживать необходимые оперативные показатели функционирования, а также внешних – возможность обеспечивать перспективы развития и высокую конкурентоспособность. На формирование экономического потенциала предприятия влияют цели и стратегия развития, структурные элементы потенциала и внешние факторы.

Ключевые слова: экономический потенциал предприятия, формирование экономического потенциала, факторы влияния на экономический потенциал, эффект синергии.

Yu. Ushkarenko. Main features of the company's economic potential formation in modern conditions.

The article discusses the features of the formation and development of company's economic potential as the basis achievements of qualitatively new condition of an enterprise. Company's economic potential formation requires consideration of two interrelated aspects: internal ability which is the company's ability to maintain the required operational performance indicators and external - an opportunity to provide prospects for development and high competitiveness. The company's economic potential is forming under the influence of the objectives and strategy of development, structural elements of potential and external factors.

Key words: company's economic potential, formation of economic potential, influence on economic potential, synergy.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- V. Klochan, I. Bezpyata, N. Zingaieva.** The sunflower oil market of Ukraine and its development. 3
- I. I. Червен, С. I. Павлюк.** Роль агрохолдизації у соціально-економічному розвитку сільських територій України..... 14
- О. I. Котикова.** Індикація екологічного стану сільськогосподарського землекористування в Україні: соціальний блок..... 26
- Ю. В. Ушкаренко.** Особливості формування економічного потенціалу підприємств у сучасних умовах..... 38
- Ю. А. Кормишкін.** Система показників та чинників ефективного розвитку аграрного підприємництва..... 47
- А. Грек.** Сучасний стан матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Київської області 61
- А. Ю. Стренковська.** Теоретичні основи організаційно-економічного механізму розвитку будівництва в сільській місцевості. 72

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

- А. К. Антипова.** Поглинання елементів живлення бур'янами залежно від технологій вирощування люцерни насінневого призначення 79
- Г. М. Господаренко, С. П. Полторецький, В. В. Любич, Н. В. Воробйова, І. Ф. Улянич, М. М. Капрій.**
Характеристика твердості та міцності зернівок пшениці спельти залежно від сорту та лінії. 86
- В. В. Рогач, О. В. Кушнір, В. В. Плотніков.** Вплив рістстимуляторів Вітазиму та 6-бензиламінопурину на морфогенез та продуктивність перцю солодкого..... 95
- О. А. Рудік, І. М. Мринський.** Продуктивність льону олійного за впровадження технологій подвійного використання культури 102

S. Lugovoy, S. Kramarenko, S. Galimov. Genetic polymorphism of the red white belted breed pigs based on microsatellite markers	113
В. М. Волощук, В. М. Герасимчук. Показники мікроклімату у відділенні для дорощування поросят залежно від способу вентилявання приміщення	120
О. І. Петрова, О. М. Сморочинський, Р. О. Трибрат. Використання яловичини, одержаної від тварин різних вагових кондицій для виробництва ковбас	129
А. В. Лихач. Реалізація поведінкових актів холостими свиноматками різних генотипів	136
В. А. Кириченко, С. П. Кот, К. В. Скрепець. Зв'язок молекулярно-генетичних маркерів з класністю овець	144
О. С. Крамаренко, І. В. Довгопола. Особливості генетичної структури південної м'ясної породи худоби за локусами мікросателітів ДНК: TGLA53, TGLA122, TGLA126 ТА TGLA227	151
А. О. Погорелова. Вплив температурного та світлового режимів утримання на формування статі у кролів спеціалізованих м'ясних порід	164

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

О. Kyrychenko. Simulation of electromagnetic field characteristics for metal conductive buses with rectangular cross-section	171
М. В. Дубницька. Систематизація методичних підходів до отримання тривимірної інформації про водні об'єкти	181
Д. О. Захаров. Сучасний стан застосування електрофізичних методів бактерицидної та інсектицидної обробки зернової продукції	193